

**Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 2 [FF UK]**

**Ladislav Hejdánek**

This is a part of the original document:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

◆ seminář, česky, vznik: zimní semestr 1994/1995

◆ seminar, Czech, origin: zimní semestr 1994/1995

## Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 2 [FF UK] [1994]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (hejdc02a\_cleaned.flac) ---

Hejdánek: My nemůžeme se tam vnořit nebo nechat vyvstat v mýtu, takto vyvstat, nechat vyvstat do těch starých dob. Prostě to nejde. My máme jenom jisté záznamy a ty nám nepomohou, to porozumění tomu musíme my. My to tam nenajdeme. To porozumění tam nenajdeme, tam najdeme záznam. Teď jde o to, tam nestrkat do těch záznamů to, co tam nebylo, co tam nepatří, co tam nikdy nesmělo přijít.

Čteme slovo pravda třeba v překladu českém, no a ono to znamenalo něco úplně jiného, než my do toho vkládáme. To je ten hrozný omyl těch *fundamentalistů*, kteří si myslí, že i ten český překlad, nebo právě ten český překlad, že je vdechnutí Boží, že to je přímo zjevení a tak dále.

Kritika tady musí nastoupit. Samozřejmě už *teologové* na tom pracují kriticky, ale zejména filosof musí na tom pracovat a jenom tak naslouchat, co ti *teologové* říkali. A profesor Heller je *teolog*. *Teolog*, *religionista*, který tady také přednáší na *religionistice*, a je to skutečně asi náš nejlepší znalec, který nám může říct něco k tomu. Takže počítejte s tím. No a jako jakýsi úvod si řekneme něco z historie toho hesla „Pravda vítězí“, které je na vlajce prezidentské.

Ta historie je velice podivná, zajímavá, také tristní v některých momentech. Třeba že ten nápad neměl Masaryk, nýbrž Němka, která pracovala v jeho kanceláři. A tato Němka spolu se svým manželem byli zastřeleni v květnu 45, když tam přišli čeští revolucionáři dvoudenní a chtěli s nimi jednat jako s Němci. A oni se ohradili – ona, že pracovala už pro Masaryka a tak dál, ale stačilo jenom, že se snažili něco říct, asi prostě nikdo neuměl německy nebo se s nimi nechtěli bavit, tak je prostě zastřelili. Takže Němka, která si vymyslela, že na prezidentské vlajce by mohlo být „Pravda vítězí“, byla zastřelena českými revolucionáři v květnu 45 i s jejím manželem.

Tak to je jedna z těch tristních stránek té historie. Ale tu historii, tu lepší historii, popsal F. M. Bartoš ve spisku, který vyšel v roce 46 nebo 47 nákladem Karlovy univerzity. Je to vlastně malinká přednáška, článkuček, najdete to v knihovnách, nevím, jestli v naší tady. Jmenuje se to *Dějinná hesla pravda vítězí*. To, co vám tady budu říkat, tak říkám z druhé ruky, to, co jsem nejdříve zjistil z toho Bartoše, a tu a tam řeknu nějakou poznámku, kde se Bartoš mylí.

Bartoš třeba říká, že ta myšlenka pravdy vítězí se najde také v řecké tradici. A uvádí tam doklad. Prostě proto, že nebyl filosoficky dost vzdělán. Ten doklad totiž, když srovnáte důkladně po filosofické stránce, ukazuje, že sice formulace jsou tam obdobné, takže to vypadá jako cosi podobného, ale ve skutečnosti je to úplně něco jiného. V Řecku nemohla ta myšlenka ani vzniknout, ani zapustit dodatečně kořeny. Byly s tím vždycky problémy. Říct, že tam něco obdobného bylo, je trochu poplatnost jakési *komparatistice* velmi povrchní.

Ale zásluha F. M. Bartoše je někde jinde a ta je velická: že totiž naši myslitelé 19. a 20. století, ke kterým se postupně dostaneme v této přednášce, nevěděli to, co odhalil F. M. Bartoš. Pravděpodobně ani Masaryk to nevěděl. Masaryk věděl určitě, že s tou myšlenkou pracoval Hus. A Masaryk sám s ní asi také pracoval, ale nemáme na to literární doklady, já to mám, jak jsem vám říkal, z ústního sdělení profesora Kozáka, který ho poslouchal ještě před válkou jako student. Čili je to zase z druhé ruky a není doklad. On přesně ani nevěděl, v kterém roce. Musel by nějaký historik se ponořit do archivu Univerzity Karlovy a zjistit témata přednášek Masarykových před válkou. Já bych to býval měl udělat, jenže já nejsem historik a kromě toho jsem dělal spoustu jiných věcí, topil a podobně, tak jsem se k tomu archivu nedostal. Ale měl by se na to někdo podívat, kdy tam přednášel buď o Husovi, nebo na nějaké téma, kde mohl něco o Husově pojetí pravdy zařadit.

Kozák už si nepamatoval, jestli to bylo 1908, 9, 10, 11. Později už prý ne, bylo to někdy tak kolem toho desátého roku. A že o tom mluvil na přednáškách. Já si tím vysvětluji, proč žáci Masarykovi – to je také *teolog*, ale také filosof, Hromádka, a zejména Rádl, který je ovšem v té době už starší, který Masaryka poslouchal už v devadesátých letech, anebo o tom Masaryk říkal někde jinde, nejen na univerzitě. Rádl

už v té době byl docentem filosofické fakulty. Té fakulty, kde přednášel Masaryk, samozřejmě, protože biologie byla součástí, katedra biologie byla součástí filosofické fakulty. Fakulta se rozdělila na přírodovědeckou a filosofickou teprve v roce 1920. A tehdy se stal také Rádl řádným profesorem filosofie na přírodovědecké fakultě. Samozřejmě musela přijít revoluce, aby tam ve Viničné a v těch příslušných traktech kolem vznikla myšlenka, že by se tam zrušila filosofie. Že byl nějaký Rádl a že ta Rádlova stolice filosofie, našeho největšího, nejhlubšího filosofa, že jim to tak nějak nevadí. Oni by si chtěli rozebrat ta místa, protože nemají možnost přijmout další vědecké pracovníky, asistenty a podobně, tak by rozebrali katedru filosofie na přírodovědecké fakultě.

Ale vraťme se. Tehdy někdy Masaryk o tom mluvil a znal Husa. My se vrátíme k Husovi a ukážeme si, až bude něco už vyjasněno, co se dá najít u Husa samotného, i když na první pohled to uniká pozornosti. Mimochodem, kdo by se chtěl na to trochu připravit, tak si přečtěte úvodní kapitolu Molnárovy knihy *Na rozhraní věků*, kde je na začátku věnována taková letmá studie významu pravdy pro Husovo myšlení. Tedy všichni tito lidé, Masarykem počínaje, nebo dokonce počínaje správně podle staršího data, počínají Palackým, přes Masaryka a ty uvedené Rádla, Hromádku, Kozáka, nikde jsem nenašel doklad, že by věděli, odkud to heslo vlastně pochází. Je to velmi zvláštní. Všichni považují za začátek Husa. Já to dost dobře nedovedu pochopit, protože i u toho Husa je na některých místech Ezdráš zmiňován. My jsme si tady připomínali něco z toho Payna, tam je to naprosto jasné, na několika místech v tom Paynovi je Ezdráš vzpomínán. Kupodivu tomu nikdo nevěnoval dostatek pozornosti. Nenašel jsem ani dodatečně, když už jsem byl poučen F. M. Bartošem, tak jsem nenašel ani dodatečně žádné stopy toho, že by oni to věděli. A Bartoš tam celou tu historii vykládá. Ta historie skutečně začíná v prvním století před Kristem, kdy nějaký [nesrozumitelné] nevykládal jsem to už v téhle? Totiž mně se může stát, že to, co jsem tady říkal, že připíšu nějaké jiné přednášce a pak to opakuju, tak to mně vždycky prosím odpusťte a upozorněte mě na to. To se mi stává, protože se nedržím písemných textů a pak nevím, co jsem už řekl. Někdy Řek napsal nějakou kratochvilnou historii. Tuto kratochvilnou historii nějaký helenizovaný Žid maličko upravil a právě na místech, která tam dopsal, doplnil, se vyskytují ty pozoruhodné formulace, které se váží k tomu našemu tématu. A je tedy nepochybné, že buď celou věc napsal nějaký Žid, ale rovnou řecky, nemá to hebrejský podklad, a nebo, spíše se badatelé kloní k tomu, že to je původně nějaká řecká kratochvilná historka, která byla použita helenizovaným Řekem, ten ji uměl dobře řecky, takže nedělal chyby tam, kde dopisoval, byla použita k tomu, aby se z toho udělala taková poučná historka. Nejen kratochvilná.

Ten Ezdráš je rozsáhlejší, ale ta historka, o které my mluvíme, je ve třetí a čtvrté kapitole, tedy *Třetího Ezdráše*. To jsem myslel tady minule říkal, že to znamená první apokryfní, který už nebyl kanonizován, takzvaný *Třetí Ezdráš*. Tam se mluví o mladém vladaři perském Dareiovi, čili historická postava, což neznámá, že to líčení je historické, že ve volných chvílích se zabavoval se svými milci, což králové a vladaři mívají, že si dávali hádanky, všelijaké šarády a vymýšleli různé věci na obveselení a zkrácení dlouhé chvíle. A nevymýšlel to jen Dareios, nýbrž vymýšleli to právě také tito milci. A ti milci si jednou vymysleli vypsání celostátní soutěže o nějaké dary a přímo je tam vyjmenováno, co všechno dostane ten, kdo zvítězí.

To jsem vykládal? No, tak děkuji. Takže to zkrátím a ty doplňky, co jsem teda taky říkal, ty doplňky, že jsou tam na těch místech, kdy ten židovský mládenec, samozřejmě nejchytřejší, tam ještě opakuje zřejmě to, co tam bylo v originále, že nejmocnější jsou ženy, a pak tam doplňuje: „Ale nejmocnější je pravda, která vítězí na věky.“ Tohle to se stalo, to znamená, že jsem ale asi také mluvil o těch, jak už je to citováno u církevních otců a tak podobně. To už jsem taky? Církevní otcové, a to jak řečtí, tak latinští, hojně citovali i apokryfní texty, protože zejména v té první době kánon nebyl ještě uzavřen a je zvláštní, že právě z toho *Třetího Ezdráše* nejcitovanější místa jsou právě ta dvě místa, kde se hovoří o té pravdě vítězné.

Já si ještě vzpomínám, jak jsem slyšel od některých velmi zbožných lidí, že to je chyba říkat, že pravda vítězí, že tam bylo vypuštěno slovo „pravda Páně vítězí“. Nikoli, to není pravda. V tom textu Ezdrášově nic takového jako pravda Páně nebo pravda Boží... pochopitelně u Dareiova perského dvora nebylo nic

známo o tom, co to je Bůh hebrejský, čili bylo potřeba ho nějak upřesnit, kterého. A tam v tom líčení se nechává ten Zorobábel nakonec říkat takovou jakoby téměř modlitbu nebo takové zvolání, oslavné zvolání, asi: „Ať žije, ať žije Bůh pravdy.“ Nikoli pravda Boží, nikoli pravda Páně, pravda Boží, nýbrž Bůh pravdy. Pravda je to, co nám dovoluje toho Boha odlišit od všech falešných bohů jiných.

Bůh, to je obecný náboženský termín. Tento termín se vyskytuje ve všech náboženstvích, aspoň těch pokročilých, kdežto Slované nebyli příliš pokročilí a tak tedy mají všelijaké ty hastrmany a víly a tak dále. Ti takzvaní pohanští bohové pravděpodobně byli dodatečně vymyšleni, a teď jsme se o tom bavili s Matouškem před chvílíčkou, když on tady byl a odpočíval, protože mu nařídil doktor, že musí celé prázdniny skutečně udělat prázdninami a nic nedělat, tak přemýšlel o všelijakých věcech, to k tomu. No, a tak jsme o tom také hovořili. Všelijaké ty Lady a Perunové a tak dále, to kdoví kdy v původně na tom místě není staroslovanské. Je to nějak dodatečně vymyšleno, protože Slované by byli nakonec špatně vypadali, kdyby měli jen ty rusalky a tak.

Ale ve skutečnosti my nemáme žádné doklady. Proč nemáme žádné doklady? Protože Slované, podobně jako Hebrejci, byli stále na cestách. Neměli žádného stálého místa. Oni teda neměli tendenci nějak zvlášť podnikat velké výpady někam vojensky, spíš byli někam jenom hnáni, když byli sami tlačeni, například Avari, ale to potom se tlačili do germánského území, například u nás asi byli předtím Germáni, že jo, ti Slované, kteří přišli, byli sem dotlačeni. Druhá verze je, že odešli, Josef Pekař dokazuje, že odešli, to je myslím takový *eufemismus*, jako když v *Bibli* najdete, když Izraelci přišli z Egypta do Kanaánu a tam byla tato výborná země a nikdo nikde, pak tam zjistíte, jak vyvraždili celá města. Tak něco takového teda Slované snad neudělali, i když není vyloučeno. V každém případě však tady máme památky jednak keltské, tady byli Keltové a ti potom nějakým způsobem byli buď vytlačeni, nebo sami odešli a přišli sem Germáni a ti Germáni buď sami odešli, jak Slované tradují, a tady bylo prázdko a země mlékem a strdí oplývala, a nebo teda Slované je vytlačili, protože jim nic jiného nezbyvalo, protože se na ně tlačili Avari z jihu, z jihovýchodu.

Po těch Keltech zbyly názvy některých řek, Vltava je původně keltský název předělaný, proto také i německý i český název jsou podobné, protože je to původně keltský název, a některé další řeky a místa některá a tak dál. Tak nějaké zbytky. A proč nemáme žádné zbytky po Slovanech? My nemáme žádné doklady těch starých kultur, tady je spousta, *Věstonická Venuše* a tak dál, to jsou staré doklady, těch je tady spousta, ale my nemáme žádné doklady těch prvních Slovanů, až potom po několika stoletích. No proč? No protože to byli nomádi taky, stále cestovatelé a oni mohli mít jenom takové bůžky, které unesli, protože to furt museli nosit všechno s sebou.

Takže pochopitelně nějaký slovanský bůh, Perun, no tak nemůžete mít takového Perunička v kapse, že jo. Tak to byli ti hejkalové tady, co byli kolem v lesích a měli nějaké ty, nevím, jak se to slovansky řekne, ty *lárové*, co byli u starých Římanů, staří Římané měli takové ty bůžky domácí a tak dál, tak něco takového zřejmě Slované měli, ale to furt nosili s sebou, a když to ztratili, tak to neztratili na místě, kde momentálně byli, nýbrž po cestě nebo se jim to ztratilo někde tam a oni zas všechno odnesli, takže my ani nevíme, že tam nějaký čas zůstali. To je ten problém tedy, kdežto všichni ti, kteří došli až dost daleko, až ke Středozevnímu moři, no tak začali napodobovat ty zvyklosti, které tam byly, tak museli si tam vztyčit svoje dřevěné nebo kamenné nebo jaké bohy a pak po nich něco zůstalo.

No, je to trošku daleko od té pravdy. Tedy, já zas nevím, jestli si vzpomínáte, jak máme pochopit to, že pravda je mocnější než cokoli na tomto světě? Byla o tom řeč. Samozřejmě to byla myšlenka, která nemusela být hned domyšlena. My vlastně teprve proto, že známe, jak ta myšlenka pracovala po věky, tak my víme, kam až to došlo třeba v Rádlovi. Takže dneska to můžeme takhle *interpretovat*, tehdy se to tak *neinterpretovalo*. Tehdy se jenom ta myšlenka prosadila, zalíbila se a zalíbila se těm, kdo se měli co obávat těch mocných. Je příznačné, že myšlenka všemocné pravdy, která je mocnější, a to stále upozorňuji, to není pravda v našem slova smyslu pravdivého soudu, pravdivého výroku, nýbrž pravda, která vůbec umožňuje, aby vůbec někdo něco pravdivého řekl. Jak by mohl sám něco pravdivého říci, kdyby pravda mu to nedovolila, kdyby ho neosvítila a tak dál. Tak to musíme chápat pravdu.

Kdyby té pravdy nebylo, která člověka oslovuje, tak by člověk nemohl nic rozpoznat. Tady je jakási vazba na představu světla a tmy. Je charakteristické, že v nejstarších textech čteme vždycky světlo pravdy. Jakoby pravda byla tím světlem. Pochopitelně *metafora* světla má celou řadu jiných forem. My víme, že třeba u Platóna hraje to světlo velkou roli v tom vyprávění o jeskyni, v tom mýtu o jeskyni. Tam, když *filosof* vyleze z té jeskyně, z té tmy, tak je oslněn a nevidí nic, protože je tam příliš mnoho světla. A pak se teprve okouká a pak začne vidět správně. Čili teprve ve světle, které nejprve oslňuje, teprve v tomto světle, když si na něj zvykneme, když naše oči přivyknou, rozumí se duševní nebo duchovní oči, oči naší mysli, našeho rozumu, když si zvyknou na to světlo, tak teprve vidí věci, jak jsou.

Tam ta *metafora* má jistou mez, že totiž ve světle se ukáže jenom to, co tam je i předtím, než to světlo mohlo tu věc osvětlit. Na světle se všechno ukáže, ale ukáže se to tak, jaké to je, i když to světlo tam není. To je ta řecká představa. Ta hebrejská je jiná. Ta předpokládá, že to světlo je mocné, že totiž ta věc teprve stává tím, čím se pak ukazuje být, díky tomu světlu pravdy. Že teprve ve světle pravdy se ukazuje, co to vlastně je, kdežto předtím, pokud se to ukazuje nějak, tak se to ukazuje podvodně, jinak, nesprávně, falešně, budí to falešné zdání. Teprve ve světle pravdy se ukáže, čím to vlastně je, ale nejenom čím to je tak, že to bylo už předtím, nýbrž že to zdání je plná skutečnost té věci, která se nedostala do světla pravdy. Teprve ve světle pravdy se stává každá skutečnost tím, čím je. Tohle je ten rozdíl dvojího pojetí světla pravdy. No a to také souvisí s tou mocí. To si právě nejsem jist, jestli jsem o tom mluvil. Když domyslíme myšlenku, že pravda je mocnější než cokoli na tomto světě, tak se dostáváme do jisté potíže, když vezmeme dvě nejmocnější věci na tomto světě, které třeba spolu zápasí, a místo aby zápasily, tak je dáme k sobě, ony jsou mocnější. Čili řekneme-li, že pravda je mnohem mocnější než cokoli na tomto světě, tak vezmeme nějakou druhou a třetí věc, která je na druhém a na třetím místě co do moci, a přidejme je k pravdě, tak dostaneme něco mocnějšího, než je pravda.

A má-li trvat ta myšlenka, že pravda je mocnější než cokoli, tak to znamená, že nic mocného, co je na tomto světě, nemůžeme k pravdě přidat, abychom jí přidali na moci. Pravda nepotřebuje divize tanků třeba nebo letadel, na které se ptal Stalin, pokud jde o papeže. Říkal: „Jalta je velmoc?“ A on říkal: „A kolik má divizí?“ K pravdě nemůžete přidat větší moc tanky nebo letadly nebo atomovou bombou.

A jak je to možné? To znamená, že pravda je jiná skutečnost, je skutečnost jiného druhu, než jsou tanky a největší impéria na tomto světě a cokoli mocného si vymyslíte. Je to něco jiného. To je v tom obsaženo, že to netematizovali Židé, to je proto, že nebyli konfrontováni dost podstatně řecky. A že to netematizovali Řekové nebo potom křesťané, kteří si osvojili řečtinu a později latinu, to bylo proto, že už nechápali dost dobře, co to znamenalo pro hebrejce. Potřebovali jsme takových dvě a půl tisíce let, aby nám to došlo.

Pravda, ke které nelze nic přidat, která je mocnější než všechno a zároveň k ní nelze nic přidat, aby byla ještě mocnější, musí být skutečností jiného druhu, než jsme obvykle navyklí uvažovat. A dalo by se říci – a to souvisí zase s pojetím toho, co jest, které bylo chápáno jako jsoucí teď a v okamžiku v té staré parmenidovské a aristotelské filosofii – pravda není jsoucí v tomto smyslu. To je něco pro Řeky nepředstavitelného, nepřijatelného, protože filosofie se zabývá tím, co jest, a ne tím, co není. Dokonce se zabývá tím, co jest, pokud to jest.

To znamená například filosofie by se podle toho neměla zabývat, nebo přinejmenším jedna její disciplína, kterou vymezil Aristotelés na začátku čtvrté knihy *Metafysiky*, že jest věda, rozumí se filosofická věda, nikoli tedy odborná věda, která se zabývá jsoucím jakožto jsoucím. To jsoucí jakožto jsoucí se řekne *on hé on*. To *hé* se někdy překládá jakožto nebo také pokud. Soucím jakožto jsoucím nebo jsoucím, pokud jest. Tedy pravda nemůže být myšlenkově pojata jako to, co jest jsoucí, co jakožto jsoucí právě teď jest. To, co je tady, zde a nyní. Proto se tam říká, že pravda vítězí a navěky. Ne pravda páně, ale pravda. A co je pán a co je bůh, to jsou různí pánové a různí bohové. Ty se musejí naopak řídit podle té pravdy. Teprve bůh pravdy je ten pravý bůh. Pravost boha není dána bohem, nýbrž je dána pravdou, bezprostředním pravím. Teprve ve světle pravdy se bůh ukazuje jako pravý nebo jako nepravý. Takhle bychom to mohli také říct. Já jsem vás upozornil minule na to, že v tom, co čteme na semináři potom, je takové zvláštní místo.

Zvláštní místo, kde – vy si to pamatujete, jenom připomenu – u potoka Jabok, u brodu, kde Jákob se vracel přes potok Jabok, poslal své lidi a všechno své stádo dopředu a tam zůstal a tam kdosi ho přepadl. Podívejte se sami na to. A tady to interpretuje [nesrozumitelné] takovým zvláštním způsobem, že ona to jest, ta pravda, která v Jákobovi svedla boj s bohem. Skrze Jákoba svedla zápas s bohem pravda. Tak to tam je. To je neuvěřitelná formulace.

A nejenom ta formulace, ale ještě tato pravda způsobila neuvěřitelnou věc, říká [nesrozumitelné]. Jednak je neuvěřitelné, že to tam [nesrozumitelné] takhle formuloval, jednak formuloval něco, co samo o sobě je neuvěřitelnou věcí. Protože tato pravda zápasem přemohla boha. Zápasem přemohla boha. Doslova to zní: „A ona to jest, která v Jákobovi svedla boj s bohem a způsobila neuvěřitelnou věc, poněvadž zápasem přemohla boha.“

Zůstaneme chvíli u této formulace. Tady je pravda personifikována. Nebylo to tenkrát nic mimořádného, takové věci se děly víte, že *Sofia*, moudrost, že byla také personifikována a proniklo to dokonce do nejmladších spisů starozákonních. *Moudrost Šalamounova*, tam je plno vlivu této vlny tehdejší. Mluví se o *sapientiální* literatuře. Ale bylo by chybou, kdybychom v tom viděli jenom nějakou personifikaci. To je personifikace, rétorický nebo poetický obraz. To poetické, to je básnická ozdoba nebo básnická forma jakási, prostředek básníků. Ale tady nebásní ten Bayle. Tady mluví filosoficko-teologicky. A v situaci, která je velmi napjatá, vypjatá politicky. A on tam říká takovéhle věci, které by mohly vyvolat *animozitu*, i kdyby jí nebylo předtím. On ví, co dělá, a on to dělá záměrně. My to musíme brát pokud možno vážně, pokud se nám to podaří, tak co nejvážněji.

Co to znamená, že pravda svedla boj s bohem a zvítězila? V první verzi bych to interpretoval mírumilovně. To je jenom jiný způsob, jak se řekne, že taková ta samoučná, samozřejmá setrvačnost toho, jak chápeme boha, jak chápeme to, co je bůh v našem vědomí, čili taková ta kondice náboženská, zbožnostní náboženská kondice, která se klaní bohům, že ta byla přemožena ve jménu pravdy. Takhle to interpretuje Nietzsche. Ne toto místo, ale v Nietzscheovi najdeme koncepci, že křesťanství je od samého začátku narušeno vnitřním rozporem, vnitřním svárem. A že to je svár mezi pravdivostí, opravdovostí a tou zbožností. A protože pravdivost, nemá-li přestat být pravdivostí, musí skoncovat s tou zbožností, která je vždycky sloužením bohům falešným, tak křesťanství splnilo jistou úlohu historickou, likvidovalo tu náboženskost přirozenou, která je výbavou každého člověka, jak někteří říkali, likvidovalo ji a zůstala jenom ta pravdivost nebo opravdovost, nebo jak bychom to řekli, ta vázanost na pravdu, to milování pravdy, jak najdeme u Platóna to druhé vymezení filosofie – ne milování moudrosti, ale milování pravdy. Tak to je taková mírumilovná interpretace, která nebere dost vážně, že tady je řečeno, že v Jákobovi a skrze Jákoba pravda si to vyřídila s bohem. To tady nebudu *exegetovat*, to ať dělají teologové, proč to tam takhle je. Je to trochu temné místo. Já bych pochopitelně mohl přistoupit k filosofické interpretaci, ale proč bych to dělal? To není naším cílem. Rozumí se filosofické interpretaci toho, proč to tam takhle je, čili filosofické interpretaci textu biblického. Na to je času dost. Nejdřív ohledáme to, co je nepochybné a to, co tady píše Bayle. To není jediné místo, vzpomínáte si na to, že pravda je ta, která v Ábelovi, který přinášel pravou oběť, zvítězila nad Kainem? Kuriozní formulace už tím, že Kain zabil Ábela a Ábel tedy zvítězil. Ve světle pravdy zvítězil Ábel. Ale nás tady zajímá, že tam je, že v Ábelovi ta pravda zvítězila. A že pravda v Abrahámovi sestoupila do žáru Mezopotámie.

Mimochodem tady, jak uvidíte potom v semináři v textu, tak tam F. M. Bartoš – to je jedna z těch chyb, na které jsem sliboval upozorňovat – má přeloženo: „Sama je to, co v Ábelovi, který přinášel pravou oběť, zvítězilo nad krutým Kainem.“ Jenže to je špatný Bartošův překlad. V originále tam není žádné „to, co“, *id quod*, nýbrž tam je *ipsa est*, sama pravda to je, pravda to jest, která v Ábelovi zvítězila. Čili to „to, co“ tam není. A co s Abrahámem sestoupilo do žáru, naopak, *ipsa est*, sama pravda sestoupila s Abrahámem. Čili tam tenhle pokus oslabit tu personifikaci zřejmě upozorňuje na to, že F. M. Bartoš skutečně to bral jako personifikaci a chtěl to přiblížit čtenáři, i když v tom dalším pak říká: „Ona to jest, která v Jákobovi svedla boj s bohem...“ Ona to jest, a ne to, co svedlo boj s bohem. To už se mu zdálo příliš silné. Ale začal to takhle neutralizovat a zvěčňovat, zpředměťňovat aspoň na začátku, protože nebere v úvahu, že nejde o

personifikaci, nýbrž pravda je personální. Ne personifikovaná, nýbrž personální původně. To není básnická ozdoba. My tam máme také předtím, že pravda pronásleduje každou nespravedlnost, jak lidskou, tak božskou. To Bayle dává na začátku. Každou nespravedlnost lidskou i božskou. To je věc, kterou se budeme zabývat potom v semináři. Tam je evidentní, že z jiných textů tam najdeme, že pravda je stvořená Bohem. Ale pravda je stvořená Bohem a Bůh už s tím nic nepořídí. Jednou stvořená pravda potom je netlumitelnou, neoslabitelnou pronásledovatelkou veškerého bezpráví, veškeré nepravosti proti pravosti, i kdyby byla božského původu. Tam se neříká přímo, že Bůh může být stvořitelem něčeho nepravého, to tam není řečeno, ale dalo by se to z toho vyvodit.

Ono totiž platí to, co řekla Diotima Sokratovi a co potom Sokrates opakuje, že jestliže všichni předřečníci tam říkali, že *Erós* je strašně krásný, tak Sokrates sám se zděsil, mladý Sokrates, když Diotima řekla, že ten *Erós* vlastně krásný není. A s hrůzou se Diotimy ptá Sokrates: „A je tedy ošklivý?“ A Diotima mu na to odpovídá: „Co není krásné, nemusí být ještě ošklivé.“ To znamená, co není pravé, nemusí být ještě nepravé v plném slova smyslu. Může být jenom ne zcela dokonale pravé.

Myšlenka dokonalosti – jestli jsem to tady neříkal, zase mě upozorněte – myšlenka dokonalosti je řecká, ne hebrejská. Já štvu studenty teologie tím, že – zejména tam je vždycky celá řada z těch malých církví – tak je štvu tím, že říkám, že Bůh stvořil svět na trojku, jenom člověka na dvojku. A to proto, aby bylo co napravovat a opravovat. Svět nebyl stvořen dokonalý, to nikde v *Bibli* není. To je až *Nový zákon*. Ve *Starém zákoně* to není. To jenom říká apoštol Pavel, ale to už je helénizované židovství. Ta představa, že na začátku je dokonalost a pak se to pokazilo hříchem, to je prostě Pavlova interpretace. Ve skutečnosti, když se podíváte na začátek *Bible*, tak tam skutečně máte, jak se každý den otočil Bůh, aby pohleděl, co udělal za ten den, a tam bylo: „a viděl, a i bylo dobré“. To byste pořád ještě mohli říct dobré, ale v plném smyslu. No jo, ale když stvořil člověka, tak tam je: „a i bylo velmi dobré“. A vidíte, že to je...

--- (hejdc02b\_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Ta pravda, ač tvořená, je měrou všeho, takového i toho nadmořského a tak dále. To neznámá, že Bůh stvořil něco zlého, že stvořil ďábla nebo něco takového. To znamená to, že stvořil si je tak, aby měly co dělat, aby zejména člověk měl co dělat, aby ten svět napravoval. A nemůže napravoovat svět, aniž by napravooval sebe. Tedy napravljuje sebe tím, že napravljuje svět, napravljuje svět tím, že napravljuje sebe, to musí jít jedno s druhým. Vždyť tento svět nemohl být od samého počátku při stvoření naplněn, na sto procent pravý. Pak by už nebylo co tam dělat. Co by pak bylo z věčného života? Co by byl věčný život? Obávaná nastavovaná kaše.

Tady je potřeba, aby se něco podstatného dělo pak. Bůh nestvořil jenom svět jako věc, on stvořil také dějiny, stvořil čas. A tohle je povědomí Mannovo, a proto tam asi říká, že ta pravda, jednou stvořená, je cosi nesmírně mocného, proti čemu si netroufne ani Bůh, i když ji stvořil. Já si myslím, že to je dobrá věc, i když já ji tady říkám možná provokativně. Ono se to dá říct také mírněji. Ale já jsem upozornil na to, že filosof musí domýšlet věci až do té provokace, aby tam zjistil ty krajnosti, ty extrémy, aby zjistil, kam až to platí a kam to neplatí.

Je to velmi zajímavá věc a my se v semináři zejména tím budeme zabývat. Já jsem však chtěl ukázat zejména na to, že tam je také to „v“ a „skrže“. Že pravda tady bojuje s Bohem, ale nemůže s ním bojovat přímo, nýbrž skrze Jakoba, v Jakobovi. To jest v něčem, co není dokonalé. Pravda jako sama, jako dokonalá, nemůže bojovat s Bohem, ale může bojovat v tom elementu, který není tak dokonalý, který není tak plně pravý.

A toto tady máme tedy v Abelovi, v Abrahamovi, v Jakobovi. Pak tam je sestoupila, a to je další věc. Co to znamená „v“ někoho? Že ta pravda sestoupí a teď skrze člověka začne v tomto světě pracovat. Tady máme: ona sestoupila do Josefova žaláře. Nejenom pracovat, ale začne také trpět. Ta pravda sestoupí a začne trpět. Sestoupila do Josefova žaláře a putovala s tím Josefem, a když žalář padl, podrobila si celý Egypt. To je ovšem... tam vždycky propadá. Pravda je mocná takovým zvláštním vnitřním způsobem a najednou si podrobí celý Egypt. Ono to je trochu problém, v čem to podrobení Egypta spočívalo, v tom, že se stal prvním místodržícím vlastně Josef. No tak to je těžko říct. Když se někdo stane prvním

víceprezidentem nebo vicepremiérem, tak že ovládne tuto zemi, to ani premiér neovládá, ani prezident neovládá tuto zemi. To je vždycky trošičku problematické. Tenkrát se to chápalo trošku jinak, my dneska už to nebereme tak doslova, ale spíš důležité je, že sestoupila do Josefova žaláře.

A pak: porazila mírumilovným a přehlíženým pastýřem Mojžíšem. On zase tak přehlížený nebyl, oni ho ani nepřehlédli, když jako miminko plaval v nějaké ošatce a zachránili ho a byl vychováván u dvora, on zas tak přehlížený taky nebyl. To jsou všechno takové... no to je fuk. Ale nenechme se odvést, že na těch důležitých místech to můžeme také trošku faktograficky připomínkovat.

Některé věci jsou strašně důležité a my si je musíme rozpoznat. A důležité je zejména to „skrže“ nebo „v“ někom, že něco dělala, dokonce že sestoupí do Josefova žaláře. Že to je důležité, to zase najdeme v jiné souvislosti, kdy tam najdeme, že pravda sama triumfující nakonec v samotném Kristu. Čili ne, jak říká apoštol Jan, že *logos* se stal tělem. *Logos* se stal tělem. A že Kristus je toto tělem sestoupivší *logos*. Tady to je tělo, jímž se stala pravda. V Ježíši Kristu pravda stala se tělem. Ale to už tam Jan má. Tuto formulaci tam má. Pravda se stává. To je něco nemyslitelného v řecké tradici. Pravda se stává a stává se skrže lidí a v nejvyšší míře stala se skrže Ježíše Krista. Triumfující nakonec v samotném Kristu, skutečném Bohu a člověku. Tady je teď zdůrazněno, co to je skutečný Bůh a skutečný člověk. Pravda se stala v skutečném Bohu a skutečném člověku. Upozornění na *inkarnaci*, která není myslitelná bez té dvojí stránky, že Bůh se stal člověkem. A tady také, když tam předtím je, že sestoupila do Josefova žaláře, tak to je zase upomínka na to, že Syn Boží sestoupil k hříšným lidem, aby je zachránil. Přišel na svět, aby zachránil, což bylo úctyhodné. Tady vidíme, jak ta myšlenka té pravdy, která přemáhá Boha, je spjata, velmi úzce spjata s tím evangelijním vyznáním, že Ježíš je Kristus.

Ale je to zároveň pojato filosoficky. To není teologická teze. My jsme z toho vyvodili cosi filosofického. A to nás zajímá. A zase tady v blahoslavených apoštolech bojující proti celému světu. Pravda to je, která v apoštolech bojuje proti celému světu. Ona odvážná sídlící, ona sídlí, to je její vlastní místo, sídlící v mučednících, v pannách, v dětech a ostatních ponížených. Já už jsem to minule četl a teď na to upozorňuji, že ta pravda je v nich, sestupuje do tohoto světa skrže tyto ponížené. A teď, ona tam je: zkušená bojovnice. Zkušená, to znamená mající zkušenost. To není bojovnice, která prostě nějaká síla, *vis vitalis*, jak to vitalisté říkají, která je sice slepá, ale furt působí, furt bije, miliardy živejch bytostí umírají, ale ta *vitalitas* to tlačí furt dál v tom vývoji a tak dál. To není toto. To není ta *vis vitalis*, která sama dělá zkušenost. Ne, ona je zkušená bojovnice.

A aby nebylo zase pochyb o tom, že to slovo zkušená je tam takto zatížitelné, tak hned následuje: Ona zná, co vše mohou způsobit muka. Vidíte, ta pravda, která není personalizovaná, nýbrž to je osoba, nebo něco jako osoba, má osobní charakter. Ona zná, co vše mohou způsobit muka. Je nepřemožitelná, nezničitelná, ale zná, co je to utrpení.

Ona zná, co vše mohou způsobit muka, co svedou tyranové, jak může zuřit a ničit jejich bezmezný hněv. Zná, teď ví, jak dovede mučit oheň, meč, odporný žalář, mučící, a teď jsou tam všechna mučidla vyjmenována: mučící [nesrozumitelné], bodec, rampa, drancovák, pouto nebo svíčka, ty, hůl, ale také ztráta majetku, krajní chudoba. Protože tam nejsou jenom mučidla, tam je i to, co doléhá na obyčejného člověka, který se nedostane na mučidla, prostě mu seberou majetek, nebo je krajně chudý, nikdy žádný majetek neměl, a chudých je království nebeské, že, to dobře zase v té reformní části církve věděli.

A ona ví, jak může na člověka dopadnout dokonaná špatnost. To všechno z vlastní zkušenosti. Z vlastní, ne ze zkušenosti těch lidí, v nichž a skrže něž působí, ale z vlastní zkušenosti. Tady vidíte, to je osobní charakter. To je něco jako osoba. Nesmíme předčasně říct, že to je osoba, protože pak je otázka, co to je osoba, to bychom museli zase analyzovat. Ale je to něco takového. Z vlastní zkušenosti toto všechno poznala. Osvědčená, vítězná pravda, která dovede statečněji snášet i tmu, než může naložit drsná špatnost a tak dále.

Čili tady důležité je, že pravda je skutečnost, která může zakoušet. Sice skrže lidi, vždycky k tomu potřebuje nějaké prostřednictví, ale je to ona, která zakouší. Nejenže by věděla o tom, jak zakoušejí ti druzí. Ona zakouší. Proto sestupuje až do těch největších níží. A také vrchol těch jejích zkušeností je



nechat se pověsit na dřevo kříže. Toto je pozadí toho filosofického pokusu o interpretaci, který v tom Patočkovi máme. Je to pravda neuhasitelná, nesmrtelná, není možno ji usmrtit, ale ona může zakoušet všechna muka, všechno zlo tohoto světa.

Podle mého soudu je právě tenhle důraz na tu zkušenost čímsi, čím vyniká ta Patočkova interpretace nad tehdejší, ale i nad pozdější a současné teologické interpretace. A já bych tady jenom chtěl upozornit, alespoň ty, kteří loni chodili na seminář o *Whiteheadovi*, že byl to právě *Whitehead*, filosof dvacátého století, který překvapivě a proti odporu mnoha teologů na závěr své knihy *Process and Reality* zařadil krátkou kapitolu své teologie, filosofické teologie, kapitolu o Bohu. A on tam rozlišuje, já to teď připomínám pro ty, kteří se už o tom dozvěděli loni, a říkám to jako nové pro ty, kteří jsou tady poprvé, rozlišil tam dvojí povahu Boží: *primordiální* a *konsekventní*. *Primordiální* povaha Boží, povaha, té *nature*, tedy přirozenost. A víte, že se slovem přirozenost jsou problémy, v minulosti bohužel se tam zapsali na tom také křesťané svou filosofickou negramotností.

Protože *natura*, přirozenost, řecky *fysis*, může být předpokládána jen u živých bytostí, které se narodily, vyrostly a umírají. Nemůžeme mluvit o *fysis* Thalétovy vody nebo Anaximenova vzduchu nebo Anaximandrova *apeiron*. Nemůžeme mluvit o *fysis* čtyř Empedoklových prvků, nemůžeme mluvit o *fysis* Aristotelovy *hylé* nebo *morfé*. O *fysis* můžeme mluvit jenom tam, kde se něco zrodilo, neboť *fysis* je od *fyein*, *fyesthai*, roditi a roditi se, respektive růsti. *Fyesthai* je médium, které znamená také růsti.

A když se tedy teď hádali křesťané o to, má-li Ježíš jednu nebo dvě přirozenosti, tedy jednu nebo dvě *fysis*, tak to nebylo jenom nesmyslné, jak se říká v dějinách dogmatu z hlediska řeckého, totiž že žádná skutečnost nemůže mít dvojí *fysis*. A vykládalo se to: no ano, ale to přece Ježíš Kristus říká: nenarodíte-li se znovu, nevejdete do království nebeského. To znamená dvojí narození je možné. Takto se to diskutovalo v minulosti. Ale tam jde o jiný rozpor, daleko fatálnější, totiž že se *fysis* připisuje Bohu, který se nikdy nezrodil a který nerostl. To jenom bohové řečtí se zrodili a vyrostli, ale byli nesmrtelní, proto to zase vykládá Platón v *Tímaiovi*, proč jsou nesmrtelní, naprosto nerozpojitelným způsobem držení při životě. Ale řečtí bohové se rodili a vyrůstali.

To ale neplatí o křesťanském Bohu. Teď když byl jako hereze zamítnut takzvaný monofyzitismus, to jest přesvědčení, že Ježíš měl jenom jednu *fysis*, no tak prostě ti, co zvítězili, zvítězili neprávem, protože Ježíš se narodil jenom jednou a ne dvakrát. O to jde. A Bůh se nenarodil. Tam samozřejmě ten spor byl někde jinde a je možno ho interpretovat tak, že nepoužijeme slova přirozenost, *natura* nebo *fysis*. Ale užití toho slova *fysis* je matoucí, hrubě matoucí a je dokladem nevzdělanosti těch, kdo se o tohle hádali.

Nedostatečné vzdělanosti spíš než nevzdělanosti, poněvadž to nebyli primitivové, ale už nevěděli, co vlastně znamená *fysis*. Můžeme je omlouvat, poněvadž ani Aristotelés už nevěděli, co znamená *fysis* třeba u Hérakleita.

Jo, já jsem na straně 63, to je, já jsem to hledal a nenašel. Jo, tadyhle to je: „Bud' svatosvatá dobrotivost, nejpevnější pravda Božího zákona, vychovatelka veškeré svatosti a pronásledovatelka sprostého lidského bezpráví.“ Tak toto je to, co jsem nemohl najít. Tam je... já bych to vyložil trochu z toho, co udělalo na filosofii již odedávna velký dojem, to jest myšlení geometrické. Já jsem to vykládal a vždycky znovu budu vykládat, protože málo si to současníci uvědomují, že to, o čem Husserl přemýšlel a nedomyslel to dost daleko, po mém soudu je potřeba jít ještě o kus dál. Totiž, že pomocí pojmu a intencionálního předmětu můžeme mínit předmět reálný. Že tedy pojem a intencionální předmět patří k sobě. A já k tomu dodávám, že k sobě patří jako siamská dvojčata a bez poškození je nemůžeme oddělit od sebe.

Že to má tu zvláštní vlastnost, ten zvláštní rys charakteru, že my něco naprosto přesně můžeme myslet, a přitom nemusíme vědět, co všechno v tom, co jsme takto přesně mysleli, je. Že my pak můžeme dlouhou dobu poznávat, co jsme to vlastně mysleli. Po mém soudu toto je základ všeho experimentování.

Experiment ve vědě, ve vědách znamená, že naprosto přesně – jinak to není experiment, jinak je to prostě zkouška na zdařbůh – už tam stojíte na [nesrozumitelné].

Jiný hlas: Tamhle ještě jsou výstavy, ne? Že tam jsou výstavy. Nebo nejsou?

Hejdánek: To jsou z pod deštníku. Hele, tohle mi připadá jako... v mé církvi se zpívalo, taková dětská

písnička „U nohou tvých sedím, Pane“. Já jsem si vždycky představoval ty kluky, jak zbožně koukají na Pána nahoru. A takhle tě tady vidím. No, pojďte dál.

Jo, experiment. Experiment ve vědě spočívá v tom, že si rozmyslíte, co budete dělat. Pěkně si to naplánujete a pak si napíšete, co jste postupně všechno přesně udělali. A to pak můžete publikovat výsledkem. Jinak vám to nikdo neuvěří. Musí tam být naprosto přesně řečeno, co jste udělali. No ale když tam je naprosto přesně všechno zapsáno, co jste udělali, tak proč to vlastně děláte? Abyste zjistili, co to udělalo. Když jste tohle udělali, co to udělalo. Prostě vy jste zároveň, jak jste tak přesně všechno něco udělali, něco z toho jste všechno dohromady, každý něco jste udělali naprosto přesně, vědomě, přesně víte, co jste udělali, tak to všechno děláte proto, abyste zjistili, co jste udělali a nevěděli jste, že to děláte. To je experiment.

A toto je v původu myšlenkové. To není nějaká zkouška na zdařbůh. Tohleto se naučí malé dítě hned od začátku, aby se v něm něco... Experiment myšlenkový znamená, že si vymyslíte jakýsi model. A to znamená něco jako ten intencionální objekt. Jenomže to jsme si vykládali, tam je někde problém, že to je vždycky objekt. My si musíme vymyslet také modely něčeho, co není objekt. To je ten problém, v kterém my dnes žijeme. To je jeden z největších problémů současné filosofie a nejen filosofie, také vědy. Vůbec všeho vážného přemýšlení je, jak konečně skoncovat nebo aspoň nějak umravnit a odkázat do správných mezí ten řecký způsob pojmovosti, který všechno modeluje jako objekt. Čili jako něco nehybného, jako trojúhelník.

Nicméně, přestože pořád ohlašuji kritický odstup od tohoto myšlení, tak teď ho použiji. Když Bůh stvořil pravdu, tak vlastně – odpusťte, ono to může vypadat jako rouhání, *blasfémie*, ale filosof si nesmí nechat zajít chuť na takové věci, když to má váhu. Tabuizovat před filosofem je marné. Tedy, jako když Bůh stvořil pravdu a nevěděl, co to udělá. A pak už s tím nehne. Pak už ta pravda je pravdou i pro něho. A on se nemůže vymluvit. A prostě když se dostane s tou pravdou do rozporu, tak je to jeho chyba, a ne chyba té stvořené pravdy. Toto je to pozadí, ta myšlenka. Ta myšlenka kupodivu filosoficky nijak neinterpretovaná v řecké tradici má řecký původ. Nebo analogii řeckou. Když je řeč o zbožnosti a Sókratés se zeptá: „A je zbožné proto zbožné, že to chtějí bozi, anebo to chtějí bozi, protože to je zbožné?“ Tahle otázka tam samozřejmě nemůže být sklizena se stolu jako sókratovská a nás se netýkající. Toto je otázka také pro chápání Boha. A tady je u Payna jasně: Pravda je stvořena, má Boha svého stvořitele. Hned vám řeknu kde. Tady u toho zrovna nemám, ale někde to tam je. V semináři na to přijdeme.

Jiný hlas: Že má, má bohužel stvořitele, ale jakmile je jednou stvořena, tak to je něco jako, když pomyslíme trojúhelník. Pak už s ním nehne. A kromě toho Bůh nemohl stvořit pravdu jinak. Nemohl zvolit něco jiného a říct, že to je pravda. Prostě buď Bůh stvoří pravdu, nebo ji nestvoří. Když ji stvoří, tak to musí být pravda. A nezávisí na tom, jestli Bůh chce, nebo nechce. Otázka je jenom, jestli ji stvoří. Ve chvíli, kdy stvoří pravdu, tak potom ta pravda je vlastně vládyní i Boha samotného. Je to tvrdé. Já vím, že by mě za to upálili kdysi. Ale je to *filosofický* text. My ho tady rozebíráme *filosoficky*, dejme si to dojít do konce.

Do jisté míry to zase souvisí s tím Whiteheadem. Já jsem vlastně nedopovídal, co to je ten rozdíl mezi primordiální a konsekventní povahou Boží. Bůh má, je vybaven nějakými vlastnostmi, je vybaven nějakou *nature*. Bohužel tady zase Whitehead není dost vzdělaný, aby aspoň na okraji poznamenal, jaké problémy jsou spojeny s *nature*, *natura* a *fysis*. Ale připusťme tedy, že něco takového jako *fysis* – to jest, když už nemyslíme na to, že Bůh se narodil a rostl, pak vyrostl a někdy umře, o tom zas taky teologie smrti Boha, americká... Je to trochu navázáno na Nietzscheho, na ten obraz toho bláznivého člověka, který odpoledne hledal Boha s rozsvícenou lucernou na plném světle a potom řekl: „Vy jste ho zabili. Bůh je mrtev, vy jste ho zabili.“ Když se mu posmívali. Je to navázání také na to, čím se vymyká křesťanství ze všech náboženství tím, že smrt Boha není jenom fingovaná. To je právě problém, jak vysvětlit to, že Ježíš je Bůh a člověk, *vere homo, vere Deus*, a že zemřel. Zemřel jenom jako člověk, anebo také jako Bůh? Je velmi problematické říci – a bylo to odsouzeno jako hereze –, že zemřel jenom jako člověk, protože to de facto nebere vážně lidství Boží. Lidství, kupodivu. Protože tam, kde nezemřel Ježíš jako Bůh, není vzato

vážně lidství Ježíšovo. Nejenom božství, je to také lidství. Bylo to odsouzeno jako doketismus a ještě některé přidružené hereze, ale zejména doketismus. Ale z toho pak vyplývá, že když v Ježíši zemřel sám Bůh, tak v tu dobu byl vesmír bez Boha, poněvadž byl tři dny v hrobě. Mrtvý. Teologie smrti Boha pracuje nejenom s tím Nietzsche, ale pracuje s touto myšlenkou.

No, abych se vrátil, Bůh má tedy jakousi *fysis*, nějakou *nature*, nějakou základní primordiální povahu. *Primordiální* je od *primus, prima, primum*, to je první, a *ordo* je řád. Čili je to vlastnost, soubor vlastností nebo *fysis, natura* prvního řádu. Není nic předtím. Nic základnějšího. To je základní výbava Boží. To je primordiální *natura*, primordiální přirozenost Boží. A teď tento Bůh udělal experiment. Stvořil svět. Dosud tradičně se mluví o vševědouce a všemoci Boží. Tento předpoklad, respektive v jeho očích předsudek teologický, Whitehead porušuje. Bůh nevěděl tak docela, co dělá, když stvořil tento svět. Mimochodem to, co jsem před chvílí říkal, čímž štvu ty teology, že svět byl stvořen na trojku a jediné člověk na dvojku a že jsou pověření, aby se vylepšovali, mají se napravovat, mají se přibližovat k tomu, co je pravý svět a pravý člověk – to je něco jako toto. Bůh zřejmě nechtěl nebo u Whiteheada nemohl stvořit svět rovnou dokonalý, poněvadž to je pak hračka. To je jako když si sestavíte mašinky a kolejničky a teď se koukáte, jak to běhá podle toho, jak tam nastavujete nějakou tu páčku. To je hračka. To říkal Kierkegaard v *Nemoci k smrti*, že Bůh neměl zájem stvořit člověka dokonalého, nýbrž chtěl partnera. Dokonalý člověk je loutka Boží. Ale on chtěl partnera. A partnerem se ta loutka stane, když se postaví na zadní nohy, jak říká Kierkegaard, když přetrhává své svazky se stvořitelem. Pak ovšem propadne smrtelné chorobě, proto *Nemoc k smrti*. Nemoc k smrti je z toho, že člověk odpadl od Boha, převal své spojení se stvořitelem, ale i to je v rámci Božího plánu, neboť Bůh má v záloze trumf, má milost, která vysvobodí člověka z té smrtelné choroby. To je teologicky nevím, jak moc korektní, ale každopádně je to podivuhodně ve shodě s tím, co Whitehead – Whitehead by Kierkegaarda určitě neznal, aspoň se k tomu nikdy nepřiznal –, co vlastně říká tam Whitehead. Že ta zkušenost Boží se stvořením světa ho proměnila. To je taky dobře hegelovské, ale zase v jednom rozhovoru, který je zaznamenán, publikován, vzpomíná Whitehead, že mu někdo říkal: „Ale vždyť to, co tady vykládáš, je vlastně Hegel.“ A já jsem mu na to řekl, praví Whitehead: „Já jsem vlastně v životě nečetl ani jedinou stránku z Hegela.“ Vlastně moment já jsem přečetl jednu stránku jednou ve vlaku, když mi to vnutil jeden můj kolega. Samozřejmě je to šprým, to si nedovedu představit, že by opravdu nečetl. A je to možný, u Angličanů je možný cokoli. Řekněme, že to nečetl, ale myšlenky lítají taky vzduchem, že jo. Podle Hérakleita se rozumnými stáváme, když nadechujeme to, co nás obklopuje – co nás objímá, obklopuje, co nás nese. To je *logos*. No, a *logos* je také to, co říkají ti druzí, a zřejmě, co řekl Hegel, tak nějak lítá vzduchem, takže Whitehead se toho víc na ostrově nadechl. Jde o to, ta myšlenka je původně hegelovská, že člověk, když něco udělá ve světě, když působí ve světě, takže se změní. A nejenom člověk, nýbrž absolutní duch – *der absolute Geist* –, který na začátku je jenom *an sich*, o sobě, a stvoří svět a vstoupí do něj, a stvoří dějiny a vstoupí do nich, a stvoří Hegela a Napoleona, tyto dva génie, tak pak skrze tyto dva lidi je schopen přijít k sobě. Původně byl jenom o sobě, ale nyní je o sobě a pro sebe. Ten absolutní duch díky tomu, že něco udělal, sám sebe uvědomil. Čili ta myšlenka hegelovská, kterou potom adaptoval mladý Marx a prohlásil, že člověk může změnit sám sebe jediné tak, že mění svět kolem sebe, a že svět kolem sebe nemůže změnit, aniž by změnil sám sebe. To znamená, Bůh nemohl stvořit svět, aniž se sám změnil. Tomu Whitehead říká *consequent nature of God*, to nazývá konsekventní povahou Boží, to jest, je to povaha, která je konsekvencí, následkem toho, že se dopustil tohoto riskantního experimentu, že totiž stvořil svět a všechno, co je v něm. Mimochodem, to je filosofická teologie, ale skuteční teologové američtí, kteří chodili ne na přednášky Whiteheadovy, nýbrž na přednášky jeho prvního asistenta amerického, když byl povolán do Ameriky – v Anglii přednášel pouze fyziku a matematiku, když byl v 63 letech povolán do Ameriky, aby začal přednášet filosofii –, tak tam měl za prvního asistenta Charlese... no, pomozte mi.

Jiný hlas: Hartshorna.

Hejdánek: Hartshorna, ano. Charlese Hartshorna. Mimochodem, někdo říká Hartshorn, když tady byl Charles Rorty, tak jsem se ho ptal, jak se správně vyslovuje, a on říkal: „To vám mohu říct, poněvadž já

jsem jeho přednášky poslouchal a vím, jak on sám se jmenoval. On se představoval Hartshorn, nikoli Hartshorn.“ Tedy je to Hartshorn. Obě možnosti výslovnosti jsou.

Tedy tento muž, který se potom stal také profesorem, se stal dosti slavným, atraktivním filosofem americkým a na jeho přednášky chodili tehdy, jako vždycky v Americe občas bývají ty vlny, i neboroví studenti, studenti jiných oborů. A mimo jiné na jeho přednášky chodili také studenti teologie. Někteří z nich velice chytří, kteří se později habilitovali a stali se docenty a profesory – v Americe docenti nejsou, říká se tomu tam pomocnými profesory a řádnými profesory a tak dále. No a tato skupina Whiteheadem prostřednictvím Hartshornovým oslovených mladých teologů vytvořila zvláštní teologickou školu, takzvanou *procesuální teologii*, která se ukázala být velmi atraktivní také po letech a desetiletích pro Evropu. Jednak v Americe vyvolala po několika desetiletích, asi po třech desetiletích, vyvolala další školu filosofie, *procesuální*, a zpátky pronikla tato *procesuální teologie* do Evropy a tady vyvolala nový zájem o Whiteheada. Ta samá věc je taková, toto patří k [nesrozumitelné] nebo... nenapadají mě jména. No, nemůžu si vzpomenout. Dneska jsem nějaký... já jsem si myslel, že vůbec nebudu přednášet, a ono mě to chytlo. No, kdyžtak se k tomu někdy vrátíme. Prostě Whitehead tímto způsobem ovlivnil také skutečné teology, ne jen teology. Tedy to není jenom taková filosofie, která si dovolí boční disciplínu filosofickou, které bude říkat teologie, ale prostě ovlivnilo to... a podivu, vidíte, je to v různých koncích tohoto světa, tak ty na sobě nezávislé. Dokonce teď to nacházíme u středověkého myslitele, anglického, který se zapsal do dějin jako diplomat u českých dějin, jako diplomat u Zikmunda, a je tam jakási analogie. Je to tedy velice důležité znát filosofii doširoka a zabývat se tím, co tam zajímavě spolu souvisí a rezonuje, co vyvolává rezonanci.

Jedna z věcí je to, ale tedy zdá se, že už to končí nebo odcházíme k sobě? Ještě máme? Jo, už to mělo skončit. Tak vždycky mi to řekněte, pak já si budu muset pořídit nějaký budík nebo něco takového.

Jiný hlas: [hluk v pozadí, smích]

Jiný hlas: a když se to dozvědí v přednášce, tak to budeme dělat před náma, ne? My tam taky nebudeme. On vám udělá všechno, co potřebujete. Tady na tu černou stranu a počkej, pak se to tahá pod potokem, tam zůstaneš chvíli, ne? Pět deset minut tam zůstaneš a seš skoro rozpuštěná, Šárko!

No fakt, Katka, co vymysleli na hory. Protože Katka, ta prdí tak, že to bylo bez problémů. Jo, ona prdí. Hele, Šárko, počkej, kdybys třeba měla holku a ona by se s tebou nepohodla a začla by prdět. Olince to nevádí, nebo ona? Ona je taky člověk, ne? Ona je taky člověk. Je to lidský, je to lidský. To je divný, no, když si ta holka prdne. Dneska jsme šli ze zpovědi a tam i farář říkal: „To je krásný,“ že on tam mluvil a to... a Pavel... [smích] No, já jsem to radši... to bylo hrozný s těmi fikusy. Já jsem si vzpomněl na to, jak tys to říkal: „Tady jsou krásný ty fikusy,“ ale ten Pavel...

[smích]

Dobrý, tady je to dobrý. Ne, na těch horách by to taky mohlo být. Myslíš u vás? No, tak tady by se to taky... s Katkou jsme se domluvili... a ona umí brát, ona se to naučila. No, to by bylo ono.

Nějaký oblečení nebo tak teple potřebuju. Já něco mám doma, ale taky nemám jako... víš, když jsem byl mladej, tak jsem ještě chodil lyžovat, a teďka už nemám taky. Ale nevím, hele, oteplovačky nebo svetr, to ti můžu půjčit. Ale víš, co jsou nějaký třeba šustákoviny? Na to se nelepí sněh, to není mokrá. Že se to nepromočí, když seš třeba v sněhu. To by se někde sehnalo. To zkusíme, u nějakých kamarádů, co já znám. Dobře, uvidíme a budeme tam lyžovat. Filip pojede taky? Určitě, s ním se domluv. A nejhorší, čeho jsem se bál... čeho? Že ses bál... Tomáš, ten už tě vysekal...